

Bevindelijke prediking

Ooit vroeg een Zwitserse predikant per brief aan Kohlbrugge wat de beste manier van preken was. Kohlbrugge schreef hem terug:

Is de prediker goed, dan ook zijn preek. En dát is een goede prediker; die voor de Heere zijn zonde en ellende oprecht belijdt, die voor Gods Woord en gebod wegzinkt, uit de diepten van zijn verlorenheid tot de Heere schreeuwt, lust heeft in Gods wet naar de inwendige mens, en die bij het besef dat hij voor Gods goede en geestelijke wet vleselijk is, heel zijn hoop voor dit en het toekomstige leven vestigt op Jezus Christus (...). Ge zult het nooit vergeten geleerd te hebben dat wij geheel onbekwaam zijn, en het ook nooit vergeten dat de schuld bij ons ligt (...). Wij zullen het niet in de zak of in de mouw hebben wat wij van Godswege uit de volheid van Christus aan de mensen hebben mede te delen. Het wordt ons in de ure gegeven als het nood is.

Even verder schrijft hij: ‘Kom je [bij de voorbereiding] niet vooruit, kauw dan niet op je pen, maar buig je knieën en zeg dan maar: Mijn God, ik wil preken, maar ik ben zo’n dwaas en ik zie niets in Uw Woord. Ontferm U over mij’.

Kohlbrugge wist natuurlijk ook wel dat het voorbereiden van een preek niet alleen bestaat uit zo’n schreeuw uit de diepte, maar dat het ook intensieve studie vergt: filologisch, exegetisch, dogmatisch, hermeneutisch en retorisch. Het behoort tot het ambtelijke vakmanschap van elke predikant om zich daarin te bekwamen. Maar de prediker van Elberfeld wist evenzeer dat alle theologische expertise op zichzelf geen garantie biedt voor een levende verkondiging. En om dit laatste is het me in dit essay te doen. Het zijn dus niet de ‘vaktechnische’ aspecten waarop ik de aandacht vestig. Het gaat me niet om de ambachtelijke voorbereiding en inkleding van de preek, maar om het sprekende gebeuren van de prediking

zelf. Dat bedoel ik met ‘bevindelijke prediking, de hartslag van de Evangelieverkondiging’. En dát geheim heeft geen predikant en geen godgeleerde in de hand. Het homiletische handwerk kunnen wij door jarenlange scholing en ervaring min of meer in de vingers krijgen, maar dat de preek, als het resultaat van onze inzet, ook gaat leven en de hartenklop van de Levende vertolkt, daartoe is geen mens bij machte. Het is voorbehouden aan God alleen. Hij is het Die aan ons handwerk de hartslag verleent, zodat de preek geen uiteenzetting, maar uitdeling, geen betoog, maar betuiging zal zijn. Het is deze lokkende en levenwekkende betekenis van de prediking die ik aan de orde stel. De spits ligt hierbij niet op de profetische, tijdbetrokken en cultuurkritische kant van de preek, maar veeleer op de priesterlijk-pastorale kant ervan, die op het hart betrokken is. Zo’n halve eeuw geleden zat ik bij herhaling onder het gehoor van een van mijn leermeesters, wijlen ds. G. Boer. Een begaafd en begenadigd prediker. Hoewel hij een profetisch, op de actualiteit betrokken boodschap bepaald niet schuwde, was het toch bij uitstek zijn priesterlijke bediening – waarin hij mikte op het hart – die diepe indruk naliet. Zeggingskracht ging er van die prediking uit, waaronder je had te buigen of te breken. Of moet ik zeggen: waaronder je moest buigen door te breken? Zo althans verging het mezelf, en menig ander. Je zat in de kerk, maar een andere werkelijkheid omringde je. Lijfelijk in de kerkbank, maar geestelijk in de beklagdenbank. Tot zondaar geoordeeld, en als zondaar vrijgesproken. Geknakt en weer opgericht. Gewond en toch geheeld. Om Jezus’ wil, de gewonde Heelmeester.

Ds. Boer wist wat de ‘schrik des Heeren’ was. En die huiver voor de Heilige droeg hij op de hoorders over. Niet in het algemeen, maar hoogst persoonlijk: ‘Gij zijt die man!’ Huiver! Maar het was geen huiver die bewoog tot angst en afkeer, maar veeleer tot geloof en toekeer. Want zoals Paulus weleer, werd ook hij gedrongen door de liefde van Christus. God was het immers Die in Christus de wereld met Zichzelf verzoende en de overtredingen niet aan de zondaars, maar aan Zijn eigen lieve Zoon heeft toegerekend. Het is dit ‘woord van de verzoening’ dat God in ons gelegd heeft (2 Kor. 5). En dit woord bediende ds. Boer.

Daar ontsloot zich het geheim van Gods presentie. Daar stond God Zelf aan de ingang van het hart, de Heilige, voor Wie ik, onheilige, niet staande blijf. Daar stond God de Zoon, in het Evangelie gekleed, gereed om met Zijn wonden mijn onheiligheid te bedekken. Daar daalde de Geest van de Vader en van de Zoon met de schatten van het heil tot in het hart. Mystieke momenten, die een onvervreemdbaar ontzag in je ziel verwekten voor die wonderre tweeslag van Gods verhevenheid en Zijn neerbuigendheid. Een geheimenis, voor het brein verborgen, voor het hart onthuld. Zo was de bediening van het Evangelie voluit een gebeuren, een belevens, een doorleefde prediking die bevinding schiep en opriep. Met bevindelijke prediking heb ik dus niet het oog op een preektrant die een bepaald type van bevinding objectief, voorwerpelijk dus, beschrijft en voorschrijft, maar een verkondiging die geladen is met persoonlijke ervaring en die deze ondervinding ook genadig oproept en teweegbrengt bij de hoorders.

Achtereenvolgens wil ik nu ingaan op drie grondtrekken die naar mijn besef de hartslag van deze Woordbediening karakteriseren. Het is dit drietal: prediking als werkplaats van Gods Geest, als tegenwoordigheid van Christus en als grond van de geloofservaring.

Werkplaats van de Geest

God is God. Ik ben mens. Hoe komen die twee bij elkaar? Hoe komt een sterveling bij de Onsterfelijke, een zondaar bij de Heilige? Hier geldt strikt eenrichtingsverkeer. Niet wij overbruggen de afstand, maar Hij. Laag stijgt niet omhoog, de Hoge daalt omlaag. Wij bereiken niet Hem, maar Hij reikt tot ons. Hoe? Door Zijn Geest Die God is. Kenmerkend voor deze derde Persoon van Gods wezen is dat Hij gemeenschap sticht en onderhoudt. Dat doet Hij tussen de Vader en de Zoon, dat doet Hij tevens tussen God en mens. Opnieuw vragen we: hoe? Het antwoord is: door te spreken, te roepen, het woord te voeren. Een Geestgeladen woord dus, dat indaalt in het hart.

Aanvankelijk deed Hij dat onbemiddeld en rechtstreeks, zoals bij Abram, die loodrecht van omhoog door God uit Ur werd weggeroepen; of zoals bij de profeten, die Zijn stem direct vernamen. Maar deze profeten, met wie de Heilige Geest in *onmiddellijke* verbinding stond, werden vervolgens ingeschakeld om de woorden Gods op een *middellijke* manier door te geven aan Israël. Door de bemiddeling van deze boodschappers klonk de stem van de Heilige Geest: kritisch, oordelend, troostend, nodigend.

En toen, in de volheid des tijds, kwam God de Zoon, hét Woord in persoon. Veelvuldig en veelvormig had God tot de vaders gesproken door de profeten, maar in deze laatste dagen sprak Hij tot ons door de Zoon, aldus de inzet van de brief aan de Hebreëen. Het Woord dat bij God was en Zelf ook God was, werd vlees en heeft onder ons gewoond (Joh. 1). Wonderdoend en predikend ging Hij over de aarde. Totdat Hij al Zijn woorden bezegelde in de daad van Zijn sterven en verrijzen. En wat deed de Opgestane op de eerste paasavond? Hij blies op Zijn discipelen en zei: ‘Ontvang de Heilige Geest. Zoals de Vader Mij gezonden heeft, zo zend Ik ook u’ (zie Joh. 20:21-22). Kort voor Zijn heengaan van de aarde bekrachtigde Hij deze zending: ‘Zo staat geschreven en zo moest de Christus lijden en van de doden opstaan, en in Zijn naam gepredikt worden bekering en vergeving van zonden onder alle volken. En gij zijt getuigen van deze dingen. En ziet, Ik zend de belofte van de Vader op u’ (zie Luk. 24:46-49). En zo geschiedde! Het werd Pinksteren. Toen daalde de Geest – de belofte van de Vader – in overstelpende mate neer. God legde contact. Hoog daalde tot laag.

Maar laat het ons niet ontgaan dat de Heilige Geest, na die unieke heilsfeitelijke pinkstermanifestatie, van meet af aan via de prediking van de apostelen het Evangelie ruchtbaar maakt. Dat begint al direct op die eerste pinksterdag zelf. Petrus is vol van de Heilige Geest. Maar hij zegt niet: ‘Lieve broeders, dit wonder is óns nu overkomen. En nu hoop ik dat het ook jullie ten deel mag vallen. Bid er vurig om.’ Nee. Hij preekt! En zijn preek is Christusprediking. Want het is Christus, Die als de ten dode toe Vernederde, de Geest verwierf en Die als de tot in de hemel Verheerlijkte,

uitstort wat Hij heeft verworven. Zoals Gabe van Duinen in een van zijn dagboeken zo beeldend schrijft: ‘Uit de geplette druiventros van Jezus’ lijden en sterven vloeit op de pinksterdag de fonkelende wijn des Heiligen Geestes.’ Van deze pinksterweelde is Petrus de vertolker. En door zijn Woordverkondiging worden harten geraakt, gewond en geheeld. De Geest is aan het werk. In en onder het Woord! Beschuldigend en bevrijdend. Niet lang daarna neemt Stefanus, vol van de Heilige Geest, het woord en verkondigt hij de grote daden Gods. Na korte tijd is Paulus aan de beurt, dat ‘uitverkoren vat’, waarmee de Heilige Geest harten zal veroveren tot ver in de Europese gewesten. En waaruit bestaat Paulus’ instrumentarium tijdens die veroveringstocht? Uit de prediking van het Evangelie! Zo handelt de Heilige Geest, zodat het Bijbelboek ‘Handelingen van de apostelen’ met evenveel recht ‘Handelingen van de Heilige Geest’ zou kunnen heten. Het zijn handelingen die voornamelijk bestaan uit de prediking van het Woord.

Twee woorden domineren in het Nieuwe Testament om dat gebeuren te benoemen, namelijk *euangelizoo* en *kèrussoo*. De eerste benaming is direct doorzichtig: evangeliseren, het Evangelie brengen, de goede Boodschap uitbazuinen. Het tweede woord is afgeleid van *kèrux*, heraut, zaakgelastigde, ambassadeur. Zo’n heraut voerde geen eigen stuk op, maar vertegenwoordigde zijn heer en meester, de koning of de keizer. Diens bevelen en berichten gaf hij door. Zo geldt dat bij uitstek voor de Evangeliedienaar, die het *kèrugma* (de verkondiging) van zijn Koning mag uitdragen. De dienaar gaat schuil achter de Meester. Zijn gezag ligt niet in hemzelf, maar in zijn Zender. Daarom zegt hij niet: ‘Zo spreek ik’, maar: ‘Alzo spreekt de Heere.’ Hij is heraut, niets meer, maar ook niets minder. Zijn woorden zijn doorademd met ‘kracht uit de hoogte’, waarmee in Lukas 24 niemand minder bedoeld is dan de Heilige Geest. Die volmacht ligt dus niet in de prediker zelf verscholen, maar daalt voluit van Boven.

Neem nu Paulus. Hij was een ‘uitverkoren vat’. Zo stelde *God* hem aan Ananias voor. Maar als de apostel in 2 Korinthe 4 zichzelf typeert, beroemt hij zich bepaald niet in zijn uitverkorenheid, maar roept hij een heel ander beeld voor ogen: geen uitgelezen vat, maar

een áárden vat. Gods dienaren zijn slechts lemen kruiken, uiterst broos en breekbaar en van heel geringe waarde. Breekbaar, maar zó juist bruikbaar. Want in dat povere vaatwerk heeft God een schat gelegd, en díe is van onbetaalbare waardij: het heilig Evangelie. Een schat in een vat. En het is juist door die broosheid van de kruik dat de overweldigende kracht van het Evangelie tot zijn recht komt (2 Kor. 4:7).

In de Woordverkondiging is Gods Geest aan het werk. Daar daalt Hij Zelf tot mensenharten neer en sticht Hij een innige gemeenschap, verzoenend en vernieuwend. Luther tekent aan: ‘Dan schrijft de Geest het Woord dat ons verkondigd wordt, vanbinnen in het hart. Want die het horen, krijgen innerlijk een vlam, zodat hun hart zegt: Ja, zo is het. Het is waar!’ Waar komt het volgens Luther dan ook op aan?

*Aan Jezus' voeten te zitten en Gods Woord te horen.
Zo wordt de ziel die aan het Woord hangt, net zoals het
Woord zelf: rein, wijs en heilig. Het gaat net als met
ijzer dat in het vuur komt: het wordt even rood als de
vlammen van het vuur. Daarom is er niets beter dan
hangen aan Gods Woord.*

In dit wonder van de Geest gaat het Woord voorop. Nogmaals Luther:

*Het Woord moet voorop gaan, te voren gesproken worden,
en dáárdoor werkt de Heilige Geest. Je moet dit niet
omdraaien en denken dat de Heilige Geest zonder en
vóór het Woord Zijn werk verricht. Nee, met en door het
Woord komt de Geest.*

En deze Geest ‘kan nergens zo levendig en tegenwoordig worden aangetroffen als juist in Zijn heilige Letters’, aldus Luther. Calvijn is van dezelfde gedachte. Wie het door mensenmond verkondigde Woord als dood en vruchteloos bestempelt, maakt zich aan een dwaze en riskante opinie schuldig:

Zeker, de krachtdadige werkzaamheid van de prediking is niet te danken aan het menselijke werktuig als zodanig, maar louter aan de Heilige Geest. Maar deze Geest bedient zich om Zijn kracht te ontplooiën nu eenmaal van het gepredikte Woord. Zo heeft dat Woord zijn goddelijke aanbeveling bij zich en verlangt het eerbiedig gehoor.

De Geest heeft het Woord als voertuig. De prediking is Zijn werkplaats. Daar moet men dus zijn om Zijn zegen te ontvangen. Men ontvangt – om met Kohlbrugge te spreken – Gods Geest niet ‘als men Gods Woord, de prediking van Zijn heil, veronachtzaamt, te lui is om zich daarin te oefenen en niet begeert om daarin onderwezen te worden. De Heilige Geest en de prediking gaan hand in hand.’ Tot zover het eerste gezichtspunt.

Tegenwoordigheid van Christus

In de brief aan de Galaten doet Paulus een frontale aanval op lieden die het Evangelie van genade vermengen met de werken van de Wet. Heilloos en verstandeloos! Met de Geest begonnen, stranden ze in prestatiedrang en verzanden ze in werkgerechtigheid. Hoe is het toch mogelijk, roept Paulus uit, want Jezus Christus is jullie toch voor ogen geschilderd. Op die manier is Hij als het ware in jullie bijzijn gekruisigd!

Waar het me nu om gaat, is die toch wel heel opmerkelijke zinsnede, dat in de prediking blijkbaar Christus tegenwoordig is, en wel als de Gekruisigde! Wie de Galaten precies waren, staat niet helemaal vast. Het doet voor ons doel ook niet ter zake. Hoe het ook zij, op een gegeven moment (door God gegeven!) was bij hen een heraut gearriveerd met ongehoord nieuws: het goede nieuws, het Evangelie. De preek die klonk, ging over ene Jezus Die de Christus, de Messias is. Maar het ging zó over Hem, dat Hij als het ware lijfelijk present was, als de Gehangene Die aan een kruis gespijkerd is. Kennelijk behoort dit tot de wezenlijke elementen van de prediking. Daarom twijfelde een man als Luther er niet aan

dat het Evangelie prediken ten diepste ‘niets anders is dan Christus nabij brengen.’ Volgens mij had hij daarin helemaal gelijk. Dit is de hartslag van de prediking bij uitnemendheid: Christus met woorden voor de ogen schilderen, zoals Hij lag in de kribbe, kroop in de Olijvenhof, terecht stond voor het Sanhedrin, vernederd werd op Gabbatha, aan het kruishout hing op Golgotha, aan Zijn discipelen verscheen als de Opgestane met de gelittekende handen.

Nu is Christus in de prediking niet alleen ‘object’, maar ook ‘subject’, dat wil zeggen dat Hij niet alleen verkondigd *wordt*, maar ook Zelf het woord voert. Hij is het immers Die Zijn gezanten, Hem vertegenwoordigend, uitzendt om namens Hem te smeken: ‘Laat u met God verzoenen.’ Dit is meer dan een vrijblijvend aanbod van een prediker. Het is veeleer het inwinnend aanzoek dat Hij Zelf laat uitgaan, een liefdesverklaring waarin Hij aandringt op wederliefde en overgave. Verbazend, want de bede is geadresseerd aan lieden die behoren tot een wereld van ongerechtigheid die voor God verdoemelijk is. Maar Hij Die het aanzoek doet, is het Lam dat alle zonde in Zijn kruisdood voor Zijn rekening nam en Zich tot zonde en zondoffer maken liet, ‘opdat wij zouden worden gerechtigheid van God in Hem’ (2 Kor. 5).

Wat dit betekent voor het gehalte van de prediking, heeft Calvijn goed aangevoeld. Veelzeggend tekent hij aan dat destijds de letterlijke en lijfelijke aanschouwing van Jezus’ kruisdood op Golgotha geen sterkere indruk gemaakt kan hebben dan de prediking van het Kruisevangelie door de apostelen:

Daarom moeten al degenen die echte Evangeliepredikers willen zijn, niet alleen spreken en voordragen, maar in het hart en het geweten van de hoorders binnendringen, zodat die gevoelen (sentire) dat Christus voor hen gekruisigd is en Zijn bloed vergoten heeft.

Zo behaagt het de Heilige Geest het heil van Christus toe te eigenen door middel van de prediking waarin de gekruiste Christus op ons netvlies gegraveerd wordt en waarin Hij ons Zijn hart verklaart.

Er is voor een dienaar van het Woord geen heerlijker werk dan dit schetsen en schilderen van de Gekruisigde. Paulus had zich niet voorgenomen van iets anders te weten dan van Christus en Die gekruisigd. De reformatoren gingen in zijn spoor. Zij deden dat overigens bepaald niet als de eersten, maar in lijn met een rijke augustijns monastieke traditie die in Bernardus van Clairvaux een hoogtepunt vond. Wat denkt u van zijn (zevenenzestigste!) Hoogliedpreek, waarin deze twaalfde-eeuwse mysticus verklaart dat het hart van de gekruiste Christus overloopt van ontferming:

Ze hebben Zijn handen en voeten doorboord en Zijn zijde met een lans doorstoken. Door deze wonden mag ik honing uit de rotssteen zuigen. Dit heet smaken en zien hoe zoet de Heere is. De spijker roept, de wonde roept, dat God in Christus de wereld waarlijk met Zichzelf verzoent. Open ligt het verborgene van Gods hart door de openingen van Jezus' lichaam. Open ligt het grote geheim van Zijn zachtmoedigheid. Open liggen de ingewanden der barmhartigheid van onze God, waarmee Hij ons bezocht heeft als het stralende licht uit de hoogte. Staat Zijn hart door deze wonden nu niet open? Een groter erbarmen heeft namelijk niemand dan wie zijn leven prijsgeeft voor veroordeelden en verdoemden. Mijn verdienste is derhalve (niets anders dan) het erbarmen des Heeren.

Zeventien keer citeert Bernardus in zijn preken het Galatenwoord: 'Het zij verre van mij dat ik zou roemen anders dan in het kruis van onze Heere Jezus Christus' (Gal. 6:14). Het is deze passie voor de gekruiste Christus, die ook de prediking van de reformatoren doorgloeit.

Als je Luther vraagt wat de prediking te bieden heeft, aarzelt hij geen moment: 'Het eenmaal aan het kruis volbrachte werk van Christus.' En Calvijn doet niet voor hem onder: 'Dezelfde Christus Die eenmaal hier beneden alles heeft volbracht wat tot onze zaligheid vereist is, is ons thans nabij in de prediking van het Evangelie.'

Graag noemt Calvijn het Evangelie ‘het gewaad van Christus.’ Op deze wijze is Christus in de prediking present: *Evangelio vestitus*, in het Evangelie gekleed. Ik herinner me nog goed hoe diep het me jaren geleden raakte bij Calvijn te lezen dat in de prediking de poort van het paradijs voor ons, buitenstaanders, opengaat en dat Christus ons in dit Woord wordt geschonken en toebedeeld (*donné et administré*). In de Woordverkondiging schenkt Hij ons Zijn hart. En onvergetelijk is zijn beeldende uitspraak dat tegelijk met de stem van de prediker het heilige bloed van Christus op ons neerdrupt (bij Hebr. 9:20). Dit is maar niet een koele constatering van de reformator, maar hij heeft er een indringende pastorale bedoeling mee, die ieder persoonlijk aangaat:

*Wij zouden Gods Woord met veel grotere eerbied
bejegenen als wij eraan dachten dat het niet met inkt,
maar met het bloed van Christus is geschreven! En veel
opmerkzamer zouden wij de prediking van het Evangelie
aanboren als wij daarbij in de geest dat heilige bloed
zagen vloeien.*

Een zin om in het geheugen te prenten en aan het hart te drukken! ‘Christus’ bloed roept voor ons om vergeving en verlossing, en Zijn verlangen om ons te zaligen vindt nog dagelijks haar vervulling.’ Maar mógen wij wel tot Christus naderen, bevlekt als we zijn? Zeker wel. In de Evangelieverkondiging geeft Hij ons vrijgeleide. Nodigend en wervend staat Hij voor ons. Zijn stem reikt permissie uit. Het is het ambt van de Middelaar – aldus Calvijn – om ons de hand te reiken. En wát ook maar bij Christus is te vinden en te verkrijgen, mogen wij ons toe-eigenen door het geloof in de beloften van het Evangelie. Zo dacht de reformator erover. Dit Evangelie van de Gekruiste mag dan voor de Griek (ook voor de wereldwijze Griek in óns) een dwaasheid zijn, en voor de judaïst (ook voor de zelfredzame judaïst in ons eigen hart) een ergernis aanstoot zijn, maar voor een ieder die met zijn eigen wijsheid en met al zijn vroomheid schipbreuk lijdt, is het een kracht van God tot zaligheid (1 Kor. 1).

Gaandeweg zijn we inmiddels bij onze derde overweging aangeland.

Grond van het geloof

Hoe komt een mens die van huis uit, sinds Adam, met God gebroken heeft, aan geloof? De oerzonde bestaat uit ongelooft; ongelooft, dat een duivels vraagteken zet achter de woorden die God gesproken heeft. Ongelooft is *nee* tegen God. En dat *nee* wordt nooit meer *ja*, tenzij God Zelf er wat aan doet. Er íets aan doet? Er álles aan doet! En dat doet Hij. Hij zei en zegt tegen die neezegger óók *nee*: ‘Nee, Ik leg Mij er niet bij neer. Ik doe het *ja* van Mijn trouw en welbehagen niet teniet. Ik kan Mijzelf niet verloochenen. Ik overwin jouw trouweloze, tuchteloze *nee* door het *ja* van Mijn erbarmen.’

Hoe doet God dat? Door het Woord van de Geest dat volgens Paulus in de prediking tot ons komt. Het geloof is uit het gehoor. En hoe zullen ze horen zonder die hun predikt (Rom. 10)? Het Evangeliewoord – in de kerkelijke verkondiging, maar ook in de private overdenking en in het onderricht thuis en op school – is dus om zo te zeggen de geboortegrond en de voedingsbodem van het geloof. Het wil aanvaard, omhelsd, geloofd zijn. Gods woorden dingen naar onze hand. Ze werven om geloof en wékken dat geloof ook op. God geeft wat Hij vraagt. De bevoegdheid en vrijmoedigheid om te geloven ontlenen we niet aan eigen keuze en kunde, maar aan de adressering van de prediking.

Kenmerkend voor de prediking is namelijk dat ze een duidelijk adres heeft. Ze is ‘aan mij’ gericht. Ze is voor u, voor mij, voor ieder die maar oren heeft om te horen. Niemand wordt bij voorbaat uitgesloten. Het is een betrouwbaar en dus geloofwaardig Woord en alle aanneming waardig, dat Jezus Christus in de wereld gekomen is om zondaren zalig te maken. Met die aanduiding ‘zondaar’ is mijn naam genoemd en gemoeid. Als ik daar te goed voor ben, is er niets voor me bij. Maar wie zich aangesproken weet, is goed af. Want die krijgt een goed bericht, een boodschap die zo

wonderbaarlijk is dat je die niet zou geloven als niet God Zelf de afzender was en niet jijzelf de geadresseerde. En het is nu precies die connectie, die verbinding van afzender en geadresseerde, die de grond van het geloof uitmaakt.

Nu kan hier de vraag opkomen of een preek op deze manier niet te inclusief en generaliserend wordt. Moet de prediking niet separeren en het onderscheid markeren tussen echt en schijn, tussen onvervalst en surrogaatgeloof? Dient ze aan de hand van kenmerken die men in de Schrift aantreft, niet op te roepen tot zelfcontrole en taxatie? Om te beginnen is hierop te zeggen dat dit onderscheiden tussen geldig geld en valse munt zijn waarde en goed recht heeft. Enerzijds tot vertroosting en bemoediging van verlegen zielen, anderzijds tot ontdekking en vermaning van zelfingenomen typen. Het heeft goede papieren in de Schrift. Dit blijkt overduidelijk uit verscheidene gelijkenissen die Jezus uitsprak. Die behelzen, zij het veelal impliciet, de oproep om zichzelf te toetsen. Hetzelfde blijkt ook uit het – overigens sporadische – appel dat Paulus laat uitgaan om zichzelf te onderzoeken of men ‘in het geloof’ is.

Nu heb ik de indruk dat een flink gedeelte van de huidige gereformeerde gezindte aan dit appel tot zelfonderzoek geen boodschap lijkt te hebben. De zekerheid omtrent eigen aandeel in het heil staat simpelweg niet ter discussie. Men gelooft alsof het de vanzelfsprekendste zaak ter wereld is. Naar mijn besef zijn zulke vlotte gelovers er echter bij gebaat zich voor Gods aangezicht toch eens de vraag te stellen waarop hun geloofsgebouw gegrond is: op de zandgrond van wat vanzelf spreekt of op de rotsgrond van wat Góð spreekt. Er loopt immers niet alleen een scherpe scheidslijn tussen geloof en ongeloof, maar ook tussen geloof dat aan veronderstellingen hangt, en geloof dat aan Jezus’ lippen hangt.

Dat deze spanning in de prediking op zijn tijd moet worden aangebracht, valt mijns inziens niet te betwisten. Dus over separatie als zodanig geen kwaad woord. Maar zodra die separerende benadering uitgroeit tot een gewoontegetrouwe, routinematige sommatie om zich aan de hand van de standaardkenmerken te onderzoeken en, op grond van deze zelfcontrole, vervolgens uit te maken of men al dan niet een kind van God is, lijkt mij zo’n methode van weinig

profijt. Niet alleen omdat het vermoeiend en ontmoedigend werkt om keer op keer naar jezelf te worden verwezen, maar vooral vanwege een veel dringender kwestie. Ik bedoel de vraag in hoeverre zo'n zelftest eigenlijk betrouwbaar is. Want de criteria deugen wel – die zijn als het goed is immers aan de Schrift ontleend – maar hoe deugdelijk is de onderzoeker zelf en dus: hoe betrouwbaar is de slotsom? Maakt deze onzekerheid niet de kwetsbaarheid en de beperktheid van de introverte – binnenwaartse – methode uit? Immers, achter elk ogenschijnlijk positief resultaat van het zelfonderzoek kan een bedreigend vraagteken opdoemen, namelijk de twijfel aan de oprechtheid van het eigen onderzoekende subject – het eigen verstand en hart – en derhalve twijfel aan de validiteit van de getrokken conclusie. Wie zal zijn eigen arglistige hart doorgronden? Geen sterveling. Dat kan God alleen (Jer. 17:10).

Wordt de zelfcontrole bovendien niet ernstig belemmerd door de overweging dat de plusjes die men daarbij eventueel vergaart, het afleggen tegen dít ene onverbiddelijke minteken: om tot een gunstige zelfbeoordeling te geraken ben ik noch gerechtigd, noch bij machte. Stel dat David in Psalm 51 een beredeneerde conclusie had opgemaakt. Hoe zou de slotsom dan geluid hebben? Maar de man naar Gods hart vergaat het geheel anders. God Zelf was tot hem gekomen, bij monde van de profeet: 'Gij zijt die man!' (2 Sam. 12:7). Echtbreker, moordenaar! David ontkende niet. Hij bekende. Deze erkenning dat hij van geen kanten deugde, was niet het resultaat van een redenering, maar van Gods ontmaskerende en overtuigende woord. Zou op de keper beschouwd iedere grondige zelfkennis niet uitsluitend te danken zijn aan God, Die ons kent en Die zegt waar het op staat? En wat schiet er dan voor een veroordelingswaardig mens anders over dan Gods aanklacht bij te vallen en Hem te voet te vallen met de bede: 'Wees mij genadig, o God. Delg mijn overtreding uit'? Zo verging het David.

De zekerheid omtrent de genadige vergeving kwam bij David evenmin door middel van een syllogisme of redenering tot stand, maar rechtstreeks en uitsluitend door de verzekering van Góds kant: 'De HEERE heeft uw zonde weggenomen' (2 Sam. 12:13). En diezelfde David, die zijn eigen hart niet peilen kan, rest in Psalm 139 niets

anders dan het smeekgebed: 'O God, doorgrond Gij me toch en ken mijn hart.' Hiermee komt het dubieuze belang van genoemde methode onmiskenbaar aan het licht. Als het er werkelijk op aankomt, blijken al de bij zichzelf getraceerde kenmerken zo dun en breekbaar als een strohalm, en houdt een mens niets in handen dan lege briefjes en een verlegen hart. Alleen God doorgrondt en kent dat hart. En in de genadige belofte die ons van Christuswege toegesproken wordt, ligt de enige grond van de heilszekerheid. Hoewel de piëten en puriteinen in hun preken een ruime plek toekennen aan de kenmerken en het zelfonderzoek, toch wachten ze zich ervoor de kentekenen van genade te verwarren met de grond van de heilszekerheid. Laat ik het illustreren met een waarschuwingssignaal van de puritein Arthur Hildersham (1563-1632):

Als u zich verlaat op de genade die u bij uzelf aantreft en dus vertrouwt op uw eigen hart, steunt u op een gebroken riet dat u kan en zal bedriegen. Maak God Zelf tot uw rotssteen en uw deel, tot het enige fundament van al uw hoop en troost. Hij zal nooit falen, ook al bezwijkt uw vlees en hart. Als u op de inwonende genade uw vertrouwen stelt in plaats van op de Heere, dan maakt u daar een afgod van.

Laat het ons gezegd zijn! De ankergrond van het geloof is niet gelegen in ons binnenste, maar in de beloften van Gods genade buiten ons. Daarop mag ons wankele geloof zijn bodem vinden. Elke andere bodem is poreus. Wat God onder het geloof legt, is geen drijfzand. Het is de hechte fundering van de Evangeliebeloften die ons gepredikt worden, met het adres erbij!

Een Evangelieprediker komt dus met een brief, een geadresseerde boodschap. Toen Paulus in de synagoge van Antiochië kwam en in de gelegenheid werd gesteld 'een woord van vertroosting' te spreken, aarzelde hij geen moment en haalde hij zijn 'brief' tevoorschijn. En hij liet er geen twijfel over bestaan aan wie die brief gericht was. Zijn publiek was hem volslagen onbekend. Maar al die Joden en proselieten die hij voor zich zag, wist hij van Godswege

geadresseerd: ‘Tot u is het woord van deze zaligheid gezonden’ (Hand. 13:26). Door wie? Door God. Aan wie? Aan u! Misverstand uitgesloten. Hij hield dus geen verhaal in het luchtledige, stak geen betoog af in het algemeen, maar betuigde Gods boodschap in betoon van Geest en kracht. ‘Tot u gezonden.’ Daarom ging zijn preek gepaard met de klemmende lokroep om deze boodschap in geloof te beamen en omarmen: ‘Het moet u bekend zijn, mannenbroeders, dat door deze Christus u (!) vergeving van zonden verkondigd wordt. Door Hem wordt eenieder die gelooft, rechtvaardig voor God.’ Een preek is dan ook – zoals W. Kremer eens schreef – geen strooibiljet, neergeworpen uit een vliegtuig en dwarrelend in de wind, in de hoop dat het ergens door een voorbijganger wordt opgeraapt. Het is zelfs geen bericht – zo voeg ik eraan toe – dat door de postbezorger in de brievenbus wordt gedeponeerd. Nee, het is een boodschap die persoonlijk wordt overhandigd. De predikant is een brievenbesteller die aanbelt en wacht tot iemand opendoet, en die de brief vervolgens openvouwt en voorleest en dan vraagt: ‘Wat is hierop uw antwoord?’

De prediking zoekt en roept ons dus allerpersoonlijkst op. Ze bevat immers een boodschap van hart tot hart, van Gods hart tot het onze. En ze zoekt en vindt ons daar waar we zijn en zoals we zijn. In onze vreugde en in onze pijn. In onze zelfverzekerdheid en in onze verslagenheid. In onze vermeende kracht en in onze moedeloosheid. In de uren van welbevinden en in de uren van verwarring. Daar doet Christus Zijn intrede, in het Evangelie gekleed. En Hij roept ons toe en reikt ons aan wat we nodig hebben: ontdekking en vermaning, vergeving en vrijspraak, en – Godlof – ook geloof. Ja, ook dat roept Hij binnen. Zodat we niet langer zeggen: ja maar, of: ja misschien, of: ja indien, maar: ja en amen. Ook dat is het geheim van het gepredikte Woord. Het komt tot ons als een belofte uit Gods hart, onvoorwaardelijk en onverdiend. God komt met Zijn even kostbare als kosteloze genade aan de poort van het hart. En Hij zegt Zijn genade toe aan eenieder die gelooft. Het betreft een toe-zegging die bedoeld is om te worden toegeëigend.

Maar zou deze geloofsaanvaarding dan óns aandeel vormen in het heil en zou die ons als bijdrage ter beschikking staan? Niets

dragen wij bij! Behoren wij niet allen tot het soort dat van huis uit geen greintje geloof in eigen voorraad en beheer heeft? Maar juist daarop is God berekend. Hij weet wat van Zijn maaksel is te wachten. Daarom brengt Hij alles mee wat ons ontbreekt, bij uitstek het geloof. Hij is een God Die maar niet zegt wat moet, maar een God Die belooft en het doet. En Hij doet het niet half en ook niet grotendeels, maar compleet van a tot z. Hij legt het ongeloof het zwijgen op en ontlokt het amen van het geloof door de Geestkrachtige lokstem van het Evangelie. Zo is het betoon van Gods genade waarlijk vrij, dat wil zeggen: gratis en om niet. Zijn beloften laat Hij dan ook zonder enig voorbehoud verkondigen.

Wee de prediker die hierop afdingt! Als er één was die zich daarvoor wachtte, dan was het wel Ralph Erskine (1685-1752). Recht op de man af en in heilige verontwaardiging valt hij in een van zijn preken uit:

Zie wat een schuld u op zich laadt als u de deur te nauw maakt en de roep van het Evangelie belemmert door te stellen: 'Als u die en die kwaliteiten niet bezit, is dit woord der zaligheid niet voor u. Als u die en die kenmerken niet vertoont, is het niet voor u. Het is alleen voor u onder die en die voorwaarde.' Hierdoor maakt u het Evangelie tot géén Evangelie. Het is dan alsof Christus geboren is om heiligen, en niet om zondaren zalig te maken. Zulke lieden weerspreken het eigenlijke doel van het Evangelie, namelijk een woord van zaligheid te brengen aan allerlei soorten zondaren. Voor u, zondaar, is de deur der zaligheid geopend. Alles wat deze deur nauwer maakt, elke leer die het Evangelie-aanbod belemmert of beperkt en tot de veronderstelling leidt dat er voor u geen plaats en geen toegang is, mag u ervan verdenken dat het óf géén Evangelie is, óf dat het met zoveel wetticisme is vermengd, dat u die moet schuwen als de duivel.

Zo houdt het Evangelie van genade krachtdadig opruiming onder alle schrikdraad en obstakels die de vrije toegang tot het Evangelie blokkeren. En zo schept het ruimte om het onvoorwaardelijk bij te vallen in het amen van het geloof.

Om dit geloofsantwoord is het God te doen. Maar dan niet zo, dat Hij dit geloof van óns laat afhangen, maar zo dat Hijzélf het oproept, meebrengt en tweebrengt. Zodat ik niet geloof omdat ik dat kan, maar omdat ik niets anders meer kan. Zoals die vader in Markus 9 dat overkwam. Kijkt die man naar binnen, dan stuit hij op eigen ongelovigheid. Kijkt hij naar Jezus, dan kan hij niets anders dan geloven: ‘Ik geloof (want U bent te vertrouwen!), kom mijn ongelooft te hulp.’ Het zou weleens kunnen zijn, dat dit laatste zinsdeel – die schreeuw om hulp – minstens zozeer van geloof getuigt als dat wat eraan voorafgaat! Het geheim van het geloof ligt buiten ons, in Hem Die het Woord voert en ... Die het Zelf tot in ons hart vervoert. Annexerend, geloof verwekkend. Het Woord wordt mij te sterk. Sterker dan mijn weerstand, aarzeling en twijfel. Sterker dan mijn schuld en strafwaardigheid. Sterker dan al mijn stemmingen en remmingen is Zijn stem. Doden zullen horen de stem van Gods Zoon, en ze zullen leven. Ja, de prediking is geladen met de stem van Hem Die onze dood gestorven is en ons het leven heeft verworven. Opstandingskracht wordt in de prediking manifest. Levenwekkend! Als Jezus gezagvol zegt: ‘Vrees niet, geloof alleen’, dan is het niet nog de vraag of ik het wel mag en zal geloven, maar dan wordt daar de vrees daadwerkelijk gebannen en het geloof gewekt en dan legt mijn dood het af tegen de Levende. En als Hij roept: ‘Vrees niet, heb goede moed’, dan is dat geen commando om onszelf een dosis moed in te blazen, maar dan betekent dat niets minder dan dit: ‘Hier, moedeloos menskind, hier heb je moed. Ik geef het je!’

Wat is nu de kern van al de geschenken die Hij in de verkondiging schept en wegschenkt? De vergeving van de zonde, de rechtvaardiging door het geloof. Eenmaal, andermaal en levenslang sta ik als de tollenaar voor Gods heilig aangezicht in het krijt. Op de keper beschouwd is iedere kerkgang een gang naar de gerichtsplaat. Elke kerkbank is een beklagdenbank. Niemand blijft buiten schot.

Er wordt gevonnist. Maar de Voorspraak is in de zaal. Hij pleit, krachtens het offer dat Hij eens voorgoed gebracht heeft. De uitspraak luidt: vrijspraak voor de schuldige!

Dit bedoelt ook Paulus als hij de prediking omschrijft als de *dia-konia*, de bediening en uitdeling van de verzoening. Christus rekent mij Zijn gerechtigheid en heiligheid toe. Hij bedient me ermee. Ik hoor het uit Zijn hart, dat zó vol is van genade dat Zijn mond ervan overloopt. En die genade is mij genoeg. Zondaar, en toch rechtvaardig. Onheilig, en toch heilig. Tollenaar, en toch puntgaaf. Wie dit te geloven krijgt – hoe anders dan door het te krijgen? – doet een ervaring op waarbij geloven overstroomt in wederliefde en verwondering. Want aan dit geloof ontspringt – om met Luther te spreken – ‘een allerzoetst gevoelen van het hart.’ Dat zei uitgerekend een man die er soms niets van gevoelde dan het flagrante tegendeel. Maar hij kende blijkbaar ook momenten dat hij getuigen kon: ‘Dieser Glaube macht dasz Christus dir lieblich gefällt und süsz im Herzen schmeckt.’ Zo vergaat het de tollenaar, die vanuit de tempel gerechtvaardigd huiswaarts keert.

Zowaar, de farizeeër stond er ook, op gezichtsafstand van die zondaar daar achterin, met wie hij zich laatdunkend vergelijkt. Zelf staat hij zelfbewust vooraan. Hij heeft het een en ander uit te stallen. Hij heeft veel te bieden. Maar krijgen doet hij niets. Want op deze plek van genade-alleen vindt hij niets van zijn gading. Onverrichterzake gaat hij naar huis. En die tollenaar? Die had niets te presenteren. Maar zijn zondebesef dan? Nee, ook dat niet. Want u dacht toch niet dat hij daar prat op ging en dat hij het als een betaalmiddel op de toonbank etaleerde? Ook dat had hij dus niet te bieden. Niets in voorraad achter de hand. Geen prestatie, geen pretentie. Hij *hád* niets. Alleen de schreeuw om wie hij *wás*: zondaar! Punt uit. En nog wat: de schreeuw om genade: ‘Wees mij, zondaar, genadig.’ En zie, daar gaat hij. Een pak van zijn hart. Het zondepak. Verzoend, gerechtvaardigd gaat hij naar huis. Wellicht nog met een blos van schaamte op de wangen. Verzoend ja, maar als hij de volgende keer opnieuw de tempel binnengaat, stapt hij niet parmantig naar de voorste rij, maar neemt hij weer datzelfde achterste plekje in, vermoed ik. En wat zou hij gebeden hebben? Ik

denk: ‘O God, wees mij, zondaar, genadig.’ En daar klinkt het opnieuw: ‘Al waren uw zonden als scharlaken, ze worden wit als wol.’ En de tollenaar valt het bij: ‘Gij hebt mijn ziel liefderijk omhelsd, en al mijn zonden achter Uw rug geworpen.’ Zo gaat dat toch? Wat ik gisteren bad, dat bid ik ook vandaag: ‘Gedenk niet meer het kwaad dat ik bedreef.’ En, Godlof, wat de Heere gisteren zei, dat zegt Hij ook vandaag, vanuit de vierschaar van de verkondiging tot in de vierschaar van het geweten: ‘Ik, Ik ben het Die uw overtredingen uitdelg om Mijnentwil. Ik gedenk uw zonden niet.’ Is dit het niet wat de dichter Gerrit Achterberg verwoordde:

*Ik deed, van alles wat gedaan kan worden,
het meest misdadige – en was verdoemd.
Maar Gij hebt, God, een witte naam genoemd,
met die van mij. Nu is het stil geworden,
zoals een zomer om de dorpen bloeit.*

Onder een prediking waarin dit wondere gebeuren zich voltrekt, wordt de rechte bevinding geboren en gevormd. Niet alleen opgeroepen, maar, als het te pas komt, ook vertolkt. Bij alle terechte verzet tegen een louter descriptieve prediking die opgaat in stereotype en voorspelbare – eigenlijk totaal voorwerpelijke – beschrijvingen van allerlei ‘bevindingen’, valt niet te onderschatten hoe waardevol het is als een predikant dialogisch, ‘luisterend’ en invoelend ingaat op de vragen en de vreugden, de verlatingen en de verrukkingen die de verborgen omgang met de Heere eigen zijn. Bij uitstek tal van psalmen, met de velerlei emoties die daarin worden uitgezucht en uitgezongen, geven daar alle aanleiding toe. En hoe zou men naar behoren kunnen preken over Jakob aan de Jabbok, over David op de vlucht, of over Petrus in de golven, of over Paulus’ uitroep ‘Abba, Vader’ en over Johannes’ loflied op Gods liefde, zonder bij benadering te peilen en vertolken wat daarbij omging in hun hart? Ook deze vertolkersrol behoort tot het ambt van predikant. Als hij maar niet vergeet dat hij vooral heraut is. Want die vertolkingen van het mensenhart hálén het niet bij de vertolking van Góds hart. Uit dát hart vloeit zijn voornaamste opdracht voort: de uitdeling

van de verzoening, de proclamatie van Gods genadige vrijspraak. Grote dingen!

Ja, maar zulke grote dingen worden in de dwaasheid der prediking uitgericht, overal waar Christus, de Gekruiste om onze zonden en de Opgestane om onze rechtvaardiging, Zijn intrede doet en wij Hem geloofwaardig bevinden, dus ons ja en amen waard. Dat is Hij duizendvoudig waard. En wij zijn er goed mee. ‘De weldaad van de vergeving der zonden’, aldus Calvijn, ‘wordt ons door de dienst van de prediking uitgedeeld. Laat daarom ieder van ons bedenken dat het zijn plicht is, die vergeving nergens anders te zoeken dan daar waar de Heere haar geplaatst heeft.’ Het zou kunnen dat we dagelijks het Onze Vader bidden. Dan bidden we ook dagelijks om vergeving van onze schuld. En wie van harte bidt, verlangt verhooring. Waar denken we die anders te verkrijgen dan in het geschreven en verkondigde Woord der verzoening? Het is het Woord dat God geboekstaafd heeft in de Schrift en dat Hij tot op de huidige dag in de mond van Zijn dienaren legt.

Wie dan ook de zondagse kerkgang versmaadt, onttrekt zich aan dit gebeuren. ‘Daar, onder het Woord’ – schrijft Calvijn – ‘wordt Gods eigen uitspraak vernomen, afgekondigd in de hoge vierschaar.’ En:

Nooit wordt dit Woord tot ons gebracht, of God opent met moederlijke deernis Zijn schoot voor ons. Ja, of dit nog niet genoeg was, buigt God Zich in de prediking laag tot ons neer, om ons te koesteren, even zorgvuldig als een klokken dat haar kuikens doet (bij Matth. 23:4).

Calvijn durft een verregerende vergelijking aan:

Geheel op dezelfde manier als waarop God al Zijn volheid in Jezus heeft gelegd, opdat wij door Hem daar deel aan zouden krijgen, heeft God Zijn Woord verordend als instrument waardoor Jezus Christus met al Zijn gaven ons wordt toebedeeld.

Wie deze orde veracht, speelt met zijn leven. Op Christusversmading staat de doodstraf. Op gratieverlening valt niet te rekenen, tenzij men op zijn schreden terugkeert en alsnog onder Christus' vleugels kruipt. Geen sterveling hoeft verloren te gaan omdat hij gezondigd heeft. Het bloed van Christus, dat in de prediking drupt, reinigt immers van alle zonde. Maar wie dit bloed onrein acht, gaat verloren en is even dwaas als een woestijnreiziger die de enige bron verstopt waaraan hij zijn dodelijke dorst kon lessen.

Prediking van het Evangelie is niets minder dan de proclamatie van die God Die ons bezweert dat Hij geen zondaar voor deze ongerijmdheid over heeft. Want Hij heeft Zijn Zoon niet naar de wereld uitgezonden om die wereld te veroordelen, maar opdat de wereld door Hem behouden zou worden. Het is dit heilgeheim dat in bevindelijke prediking ontsloten wordt. Daar vinden wij Christus, en daar óndervinden wij Wie Hij eenmaal was als onze Borg, en Wie Hij heden voor ons is als onze Voorspraak, en Wie Hij tot in eeuwigheid voor ons zal zijn als onze Bruidegom. Ja, ten diepste is de hartslag van bevindelijke prediking niets en niemand anders dan Jezus alleen. Aan Hem, het Lam van God – in het Evangelie ons voor ogen geschilderd – heeft alle rechte bevinding genoeg, zonder ooit genoeg van Hem te krijgen. Jezus is de ziel van de bevinding en de bevinding van onze ziel. Als weinig anderen wist Kohlbrugge hoog van Hem op te geven:

Dit is de stem van het Evangelie voor u, arme en beladen zondaar. Het is voor u, voor mij, voor allen die het om verlossing en verzoening gaat. Daarom, wanneer u ingefluisterd wordt: 'Wát, zou jij zalig zijn?! Jij een erfgenaam der heerlijkheid? Jij hebt toch niets dan zonde?', antwoord dan getroost: 'Je liegt, jij krachteloos hart, jij aanklagend geweten en jij ellendige duivel. Christus is mijn zonde en ik ben Zijn gerechtigheid. Ik heb geen zonde meer. Het Lam droeg ze weg.'

Laat niemand denken dat dit grootspraak is. Het is de taal van een armlastig hart, dat uit de diepte roept tot God, maar zijn ankergrond verkreeg in de verkondiging van de beloften Gods, die in Christus ja en amen zijn. 'Ja', zegt God in Christus. En Hij zegt het zo Geestkrachtig dat ons hart niets anders zeggen kan dan: 'Amen. Het is waar en werkelijk bevonden.'